

Florentin-Emil TANAS
coala Doctoral de Economie,
Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor
Universitatea “Alexandru Ioan Cuza”, Iași

NATURA ȘI IMPACTUL RISCOLUI DE FRAUD ASUPRA COMPANIILOR

STUDIU
DE CAZ

Keywords

*Risc de fraud
Scandaluri financiare
Contabilitate creativ
Raportare financiar*

JEL classification

M40, M41, M42

Abstract

La baza marilor scandaluri financiare și implicit a crizei economice globale, se află în bună măsură, manopere frauduloase de proporții. Prin utilizarea “contabilității creative”, fraudă și eroare, companii celebre au reușit să distorsioneze realitatea privind performanța și poziția lor pe piață, inducând în eroare percepția utilizatorilor. Într-o lume a riscului, investitorul trebuie să obțină informații credibile, înainte de a-și angaja capitalul într-o companie, fie ea și de succes.

Marile scandaluri financiare din ultimii ani au concentrat interesul public pentru o mai bună reglementare/dereglementare în domeniul financiar-contabil, cu privire în special la fraudă corporativă. Managerii, ar trebui să realizeze că riscul de fraudă este o problemă majoră, care nu poate fi rezolvată prin orice “remedieri rapide”.

În cadrul prezentului studiu de caz am analizat natura și impactul riscului de fraudă asupra entităților economice, precum și câteva modalități de gestionare a acestuia pentru impulsivarea creșterii economice viitoare.

INTRODUCERE

Profesionistul în audit nu poate obține asigurarea absolută că prezentele erori semnificative din situațiile financiare vor fi detectate, din cauza unor factori precum: utilizarea raționamentului profesional, utilizarea testelor, ca urmare a limitelor inerente ale controlului intern, faptul că o bună parte din probele de audit disponibile auditorului sunt prin natura lor, mai degrabă convingătoare decât concludente.

Pentru obținerea unei asigurări rezonabile, auditorul trebuie să mențină o atitudine de scepticism profesional. Scepticismul profesional este o atitudine care include o gândire dubitativă și o evaluare critică a dovezilor. Se impune ca acesta să ia în considerare faptul că membrii conducerii se pot sustrage controalelor și să recunoască faptul că procedurile de audit nu sunt întotdeauna cele mai adecvate pentru detectarea erorilor și a fraudei (Horomnea, 2012).

Auditul implică rareori autentificarea documentelor. Este posibil ca auditorul să nu descopere existența unei modificări în termenii unui contract, de exemplu: un acord multilateral pe care managementul sau o terță parte nu l-a prezentat auditorului. Cu excepția cazului în care are motive să creadă contrariul, auditorul acceptă, în mod obișnuit, înregistrările și documentele ca fiind reale. Totuși, dacă în timpul auditului apar circumstanțe care îl determină să suspecteze că un document ar putea să nu fie autentic sau că termenii unui document au fost modificați, auditorul duce investigația mai departe, prin confirmarea directă a unei părți sau prin utilizarea unui expert pentru evaluarea autenticității documentului (Jing, 2009).

O sinteză a responsabilităților participanților la procesul de raportare financiară și rolul lor în reducerea riscului de raportare financiară frauduloasă este prezentat în figura nr.1

Managementul, consiliile de administrație, comitetul de audit, auditorii interni, și auditorii externi sunt actorii-cheie în procesul de raportare financiară, cu roluri complementare și interconectate în furnizarea informațiilor fiabile necesare pentru o raportare financiară de înaltă calitate, inclusiv descoperirea și detectarea fraudelor.

PERCEPȚIA RISCULUI DE FRAUD ÎN CADRUL ORGANIZAȚIILOR

Potrivit următoarelor studii “Driving Ethical Growth – new markets, new challenges, 12th Global Fraud Survey, Ernst&Young” și 12th Global Fraud Survey, The Results for Romania, Ernst&Young, la întrebarea “Apreciați că fraudă prezintă un risc semnificativ pentru sectorul în care activați?”, mai mult de două treimi din persoanele investigate, apreciază că fraudă și managementul ineficient reprezintă un risc semnificativ pentru sectorul în care lucrează.

De asemenea se observă conștientizarea impactului acestui fenomen negativ asupra organizațiilor de către directorii executivi, acest fapt fiind demonstrat și prin creșterea procentului directorilor executivi care percep riscul de fraudă ca un risc semnificativ pentru propria organizație. Rezultatele la această întrebare sunt prezentate în graficul nr.1

Tot în cadrul acestui studiu, răspunsurile obținute la întrebarea “Organizația în care lucrați a prezentat cel puțin un caz de fraudă semnificativ în ultimii doi ani?”, sunt sintetizate în graficul nr. 2

NATURA RISCULUI DE FRAUD

Multe companii sunt în continuare victime ale fraudei. 16% dintre respondenții la sondaj, la nivel global au raportat că societățile în care lucrează s-au confruntat cu cel puțin un caz semnificativ de fraudă în ultimii doi ani de zile. Pe regiuni, aceste valori variază de la 9% în America de Nord, până la 21% în Europa de Vest și America Latină. De asemenea, față de sondajul anterior se observă o creștere a companiilor care s-au confruntat cu cel puțin un caz semnificativ de fraudă. Dacă ne referim la numărul companiilor (în valori absolute) participante la acest studiu și care au afirmat că s-au confruntat în ultimii doi ani cu cel puțin un caz semnificativ de fraudă, rezultatele arată că la nivel global 225 de organizații au raportat cel puțin un caz de fraudă, iar pe regiuni, în Europa de Vest au fost semnalate cele mai multe cazuri (94), urmat de Europa Centrală și de Est (49 de cazuri). Conform acestui sondaj în România au fost înregistrate patru cazuri de companii care în ultimii 2 ani

s-au confruntat cu cel puțin un caz de fraudă semnificativ

Având în vedere criza creditelor din America și recesiunea care a urmat în majoritatea economiilor în ultimii trei ani, poate că acest lucru nu este surprinzător. Criza financiară pe de o parte a dus la creșterea presiunii asupra managerilor marilor companii care trebuiau să mențină rezultatele pozitive ale companiei din ultimii ani în condiții tot mai dificile, iar pe de altă parte a determinat o analiză cât mai atentă a costurilor acestora, precum și a calității câștigurilor lor ceea ce a condus la descoperirea mai multor scheme frauduloase pre-existente.

Studiul KPMG, "Fraud Survey 2010" și studiul "Fraud and Misconduct Survey, KPMG, 2012" analizează natura riscului de fraudă. Răspunsurile respondenților la întrebarea: "Care din următoarele categorii de fraude și abateri prezintă cel mai important risc pentru organizația dumneavoastră?", sunt sintetizate în graficul nr.3

Din analiza răspunsurilor celor chestionați la această întrebare rezultă că cel mai important risc de fraudă este deturnarea de active, 35% dintre respondenți indicând acest risc, în timp ce doar 14% dintre respondenți au indicat raportarea financiară frauduloasă. Cu toate acestea, valoarea pierderilor cauzate de fraude ca urmare a raportării financiare frauduloase este superioară pierderilor cauzate prin deturnarea activelor.

De asemenea natura riscului de fraudă variază în funcție de industrie. O sinteză a răspunsurilor celor chestionați în funcție de industria în care activează este prezentată în graficul nr. 4. Din analiza răspunsurilor se observă că directorii executivi din industria de retail au indicat cu preponderență deturnarea activelor ca un motiv de îngrijorare, în timp ce respondenții din domeniul asistenței medicale și farmaceutic au avut tendința de a indica raportarea financiară frauduloasă și "acte ilegale sau lipsite de etică" (mit, corupție, conflict de interese) ca principale amenințări.

În ceea ce privește frecvența evaluărilor riscului de fraudă, potrivit studiului "Driving Ethical Growth – new markets, new challenges, 12th Global Fraud Survey, Ernst&Young", două treimi din companii au realizat o evaluare a riscurilor de fraudă în ultimul an, dar rămâne un nucleu de bază al companiilor care nu au efectuat o evaluare în mod formal a riscului de fraudă (Graficul

nr.5). Efectuarea unei astfel de evaluări va ajuta la prioritizarea acțiunilor de urmat pentru a putea face față celor mai semnificative riscuri de fraudă și, prin urmare, această evaluare este fundamentală atunci când bugetele și resursele sunt limitate.

În acest proces ar trebui să fie implicați toți membrii organizației. Introducerea unui cod de etică și organizarea unor cursuri de conformitate ținute regulat, pentru tot personalul va contribui la asigurarea că toți angajații sunt familiarizați cu riscurile dintr-o organizație și sunt conștienți de responsabilitățile lor, atât de acțiunea în mod adecvat cât și de a raporta orice suspiciuni de fraudă.

Din analiza rezultatelor studiului sintetizate în graficul nr.3.5 reiese faptul că în Europa Centrală și de Est și în România, doar 55%, respectiv 58% dintre companii au realizat o evaluare a riscurilor de fraudă în ultimul an, față de media la nivel global de 64%. Acest fapt arată o slabă conștientizare a riscului de fraudă de către companiile din aceste regiuni.

O evaluare a impactului potențial al riscului de fraudă poate fi realizată și prin prisma preocupărilor managerilor cu referire la pierderile pe care organizațiile le vor suferi atunci când se vor confrunta cu un caz semnificativ de fraudă. În afară de costurile directe (exprimate în u.m.), principalele preocupări ale managerilor în perspectiva confruntării organizației pe care o conduc cu un caz semnificativ de fraudă sunt sintetizate în graficul nr.6.

Din analiza răspunsurilor managerilor, reiese că mai mult de două treimi dintre aceștia, 71%, au fost mai preocupați de o pierdere potențială de încredere a publicului care rezultă din fraude și abateri profesionale în cadrul organizațiilor lor. Un număr mai mic și totuși mai mult de jumătate din respondenți, au afirmat că sunt preocupați de potențiale amenzi sau sancțiuni juridice (54 la sută) sau pierderea de clienți noi sau existenți (52 la sută). 43% dintre respondenții la acest sondaj au fost îngrijorați de pierderea capacității de a atrage și păstra angajații buni, și doar 34% sunt îngrijorați în principal de scăderea prețului acțiunilor companiei.

Eforturile conducerii de a preveni, detecta și de a raporta la fraudă, trebuie să fie concretizate nu numai asupra prevalenței și naturii fraudei, ci și asupra cauzelor unei astfel

de conduite. Principalii factori care pot facilita apariția unor situații de fraudă în cadrul companiilor sunt sintetizați în graficul nr.7.

Studiul asupra fraudei realizat de KPMG, relevă faptul că cel mai frecvent factor care a facilitat apariția fraudei, menționat de către directorii intervievați a fost sistemul de control intern ineficient. În mod similar, aproape jumătate din directorii intervievați au menționat eludarea de către conducere a controalelor, supravegherea neadecvată de către cei înscrinați cu guvernarea asupra conducerii și în elegeri secrete între angajați și teretri. Un număr mai mic de respondenți, aproape o treime, au citat în elegera secretă între angajați și conducere sau între conducere și teretri.

În aceste condiții departamentul de audit intern, acolo unde este organizat un asemenea departament, este tot mai mult vădit că o verigă cheie de apărare a organizațiilor împotriva fraudei. Așteptările privind auditul intern sunt mari, dar de cele mai multe ori bugetele alocate nu au fost adaptate schimbărilor din mediul entității. Cu toate acestea, eficientizarea departamentului de audit intern trebuie să se asigure că personalul deține suficiente cunoștințe și abilități pentru a putea lua decizii corecte în procesul de recunoaștere și gestionare a cazurilor de fraudă.

Controlul intern și auditul intern continuă să fie privite ca principala linie de apărare împotriva fraudei de către marea majoritate a respondenților la sondajul “12th Global Fraud Survey, Ernst&Young, 2012”, graficul nr.8

Din analiza informațiilor cuprinse în graficul nr. 8, se observă că în România codurile de etică împreună cu controalele interne și auditul intern reprezintă principalii factori de diminuare a riscului de fraudă, în timp ce la nivel global și al Europei Centrale și de Est codurile de etică au o importanță mult mai mică.

După cum s-a menționat de aproape 50% dintre respondenții la studiul “Fraud and Misconduct Survey, KPMG, 2012”, una dintre cele mai mari provocări ale companiilor în combaterea fraudei o reprezintă eludarea controalelor interne de către conducere. În cadrul graficului nr. 9 sunt prezentate principalele modalități pentru reducerea eludării controalelor de către conducere.

O funcție de audit intern puternică este considerată de către respondenții la acesta,

sondajul “Fraud and Misconduct Survey, KPMG, 2012” ca fiind cel mai eficient mijloc de detectare a fraudelor ca urmare a eludării controalelor de către conducere. Cu toate acestea auditul intern ar trebui să realizeze în activitatea sa un echilibru. Pe de o parte trebuie să fie eficient și eficace în evaluările sale, iar pe de altă parte nu ar trebui să încurajeze o cultură de neîncredere vizavi de conducerea entității. Este important ca auditorul intern să mențină un grad adecvat de scepticism profesional în activitatea pe care o desfășoară. Convingerile despre integritatea conducerii ar trebui să fie rezervate deoarece eludarea controalelor nu este neapărat o practică folosită în mod curent de către conducere.

Acest vot de încredere nu este întotdeauna împărțit și de către conducerea departamentului de audit intern. Un sfert dintre respondenții la studiul “12th Global Fraud Survey, Ernst&Young, 2012” s-au declarat foarte încrezători în capacitatea auditului intern de a preveni, detecta și trata fraudă (graficul nr.10).

În timp ce 30% dintre respondenții din departamentul juridic și 27% dintre directorii executivi sunt foarte încrezători în capacitatea auditului intern de a preveni, detecta și trata fraudă, doar 17% dintre directorii departamentului de audit intern sunt foarte încrezători în abilitățile acestui departament.

Acest lucru se poate datora modestiei auditorilor interni, dar cel mai probabil această neîncredere este legată de preocuparea acestora cu privire la noile presiuni la care sunt supuși, schimbările produse în mediul întreprinderii, inclusiv creșterea riscurilor de fraudă ca rezultat al crizei economice.

CONCLUZII

În concordanță cu experiența recesiunilor anterioare, companiile s-au confruntat cu o creștere a cazurilor de fraudă. Aproape unul din șase respondenți ai studiului “Driving Ethical Growth – new markets, new challenges, 12th Global Fraud Survey, Ernst&Young, 2012” au menționat că organizațiile lor s-au confruntat cu cel puțin un caz semnificativ de fraudă în ultimii doi ani. Totuși în ciuda încrederii afișate în sondajele din anii de prosperitate, se observă că cei înscrinați cu gestionarea acestor probleme sunt slab pregătiți.

Companiile trebuie să însuflească o cultură colectivă de gestionare a riscurilor în special cu privire la riscul de fraudă. Mai mult de trei sferturi dintre membrii conducerii sunt îngrijorați cu privire la răspunderea personală, dar acest lucru nu pare să se fi concretizat în strategii eficiente de gestionare a riscurilor organizației.

Declarațiile conducerii, mult mediatizate coduri de etică, formarea profesională continuă reprezintă mijloacele necesare educării angajaților, terțelor părți, astfel încât toată lumea să aibă un rol în programul de luptă anti-fraudă. În ciuda multor exemple recente de riscuri la care se expun organizațiile prin ignorarea evaluării riscurilor de fraudă, la nivel global 15% dintre respondenții studiului "Fraud and Misconduct Survey, KPMG, 2012", au declarat că organizația în care lucrează nu au făcut niciodată o evaluare a riscurilor de fraudă, și puțin peste 50% au declarat că organizația lor a realizat o evaluare a riscurilor de fraudă în ultimul an.

Provocările la care sunt supuse organizațiile în prezent sunt de a "construi" pe fundația deja stabilită și asigurarea că planul organizației pentru a răspunde la riscul de fraudă este robust și scalabil în vederea gestionării creșterii economice viitoare. Deficitul actual de resurse și constrângerile bugetare au redus eficacitatea cadrului de

gestionare a mai multor riscuri de fraudă, care trebuie să fie remediate cât mai repede posibil.

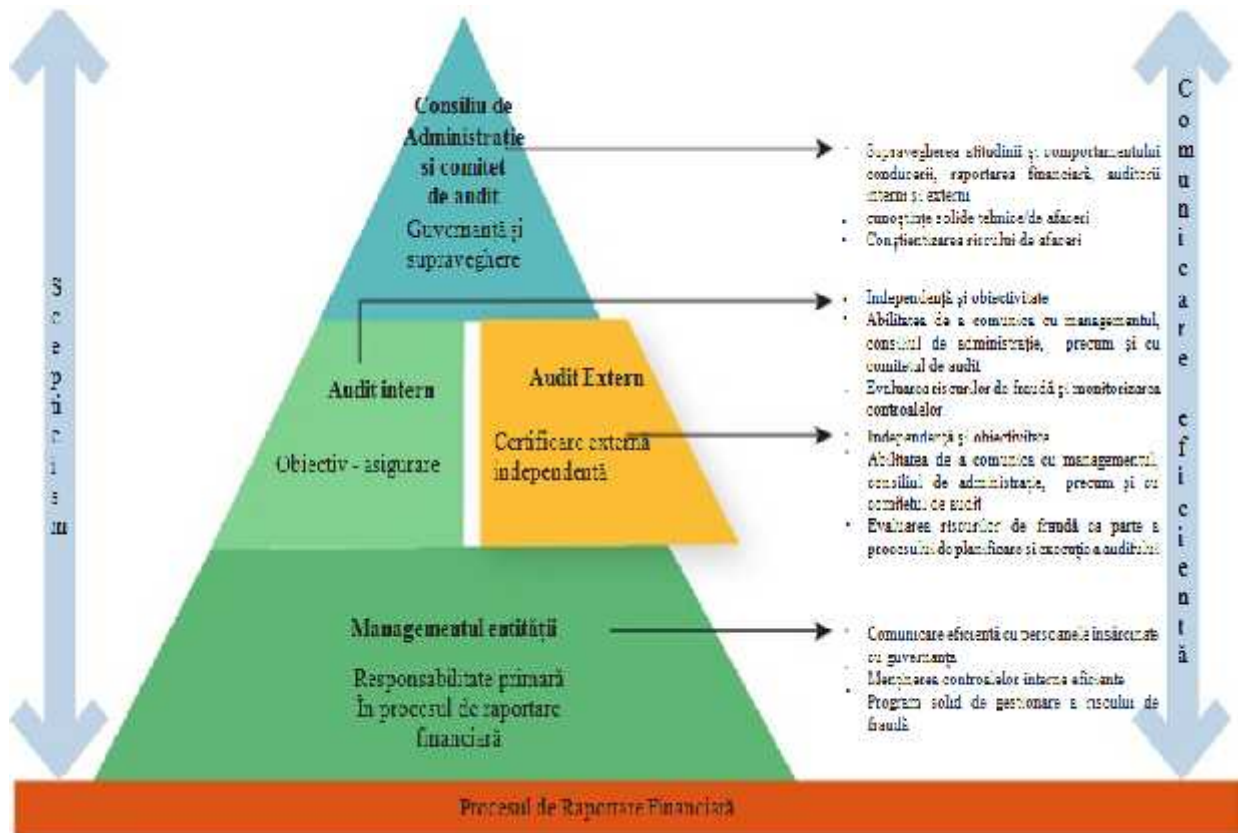
O nouă perioadă de creștere economică va "aduce" mai multe provocări pentru organizații, creșterea riscurilor de fraudă, potențial de apariție a noi cazuri de fraudă și necesitatea unui interes mai mare din partea autorităților de reglementare. Companiile trebuie să elaboreze programe anti-fraudă eficiente prin utilizarea unor proceduri robuste aplicabile în evaluarea riscurilor de fraudă și ca răspuns la noile provocări din mediul economic național și internațional dar și pentru realizarea unei creșteri durabile a companiei.

Bibliografie

- [1] Horomnea, E. (2012). *Audit financiar, concepte, standarde, norme*. Ed. TipoMoldova, Iași;
- [2] Jing, C. G. (2009). *Audit financiar*. Editura ASE, București;
- [3] ****Detering and Detecting Financial Reporting Fraud - A Platform for Action*, Center of Audit Quality, octombrie 2010, www.TheCAQ.org;
- [4] ****Driving Ethical Growth – new markets, new challenges, 12th Global Fraud Survey*, Ernst&Young, 2012
- [5] ****12th Global Fraud Survey, The Results for Romania*, Ernst&Young, 2012
- [6] ****Fraud and Misconduct Survey*, KPMG, 2012

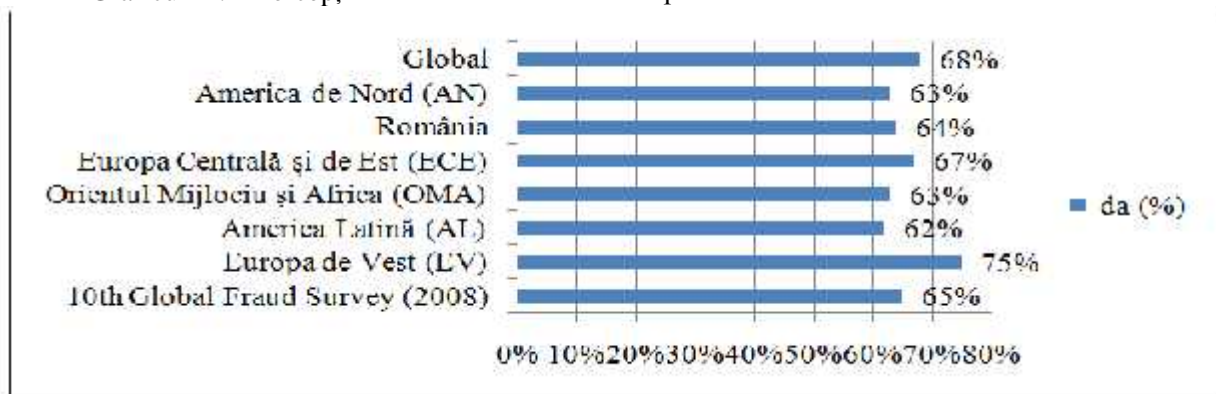
ANEXE

Figura nr. 1 Responsabilitățile participanților la procesul de raportare financiar și rolului lor în reducerea riscului de raportare financiar frauduloas

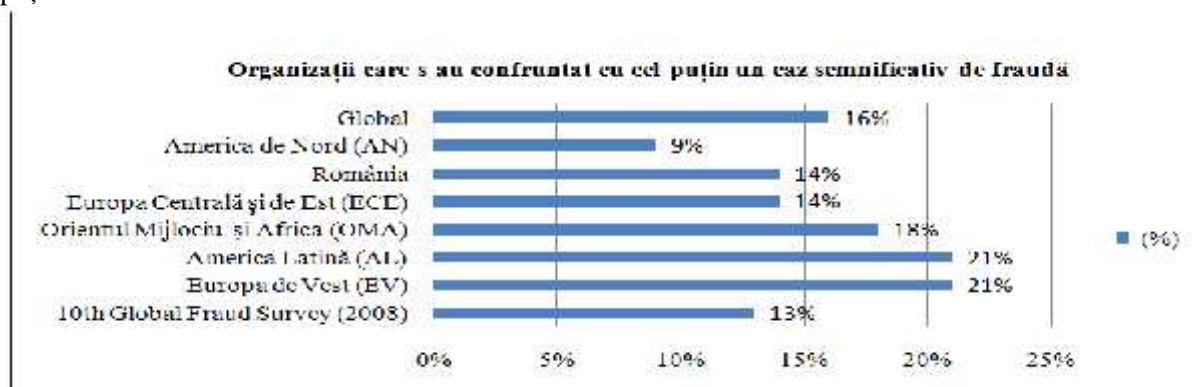
Sursa: prelucrare proprie după Deterring and Detecting Financial Reporting Fraud - A Platform for Action, Center of Audit Quality, octomber 2010, www.TheCAQ.org

Graficul nr. 1 Percepția directorilor executivi asupra riscului de fraudă.

Sursa: prelucrare proprie după Driving Ethical Growth – new markets, new challenges, 12th Global Fraud Survey, Ernst&Young, 2012” și 12th Global Fraud Survey, The Results for Romania, Ernst&Young, 2012

Graficul nr.2 Valoarea procentual a organizațiilor care s-au confruntat în ultimii 2 ani cu cel puțin un caz semnificativ de fraudă

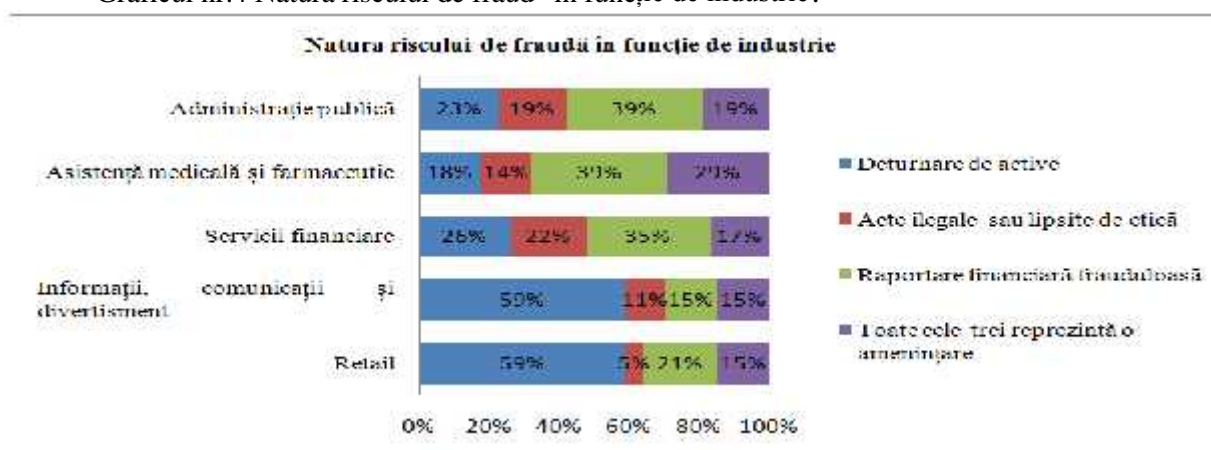
Sursa: prelucrare proprie după "Driving Ethical Growth – new markets, new challenges, 12th Global Fraud Survey, Ernst&Young, 2012" și "12th Global Fraud Survey, The Results for Romania, Ernst&Young, 2012"

Graficul nr. 3 Natura riscului de fraudă

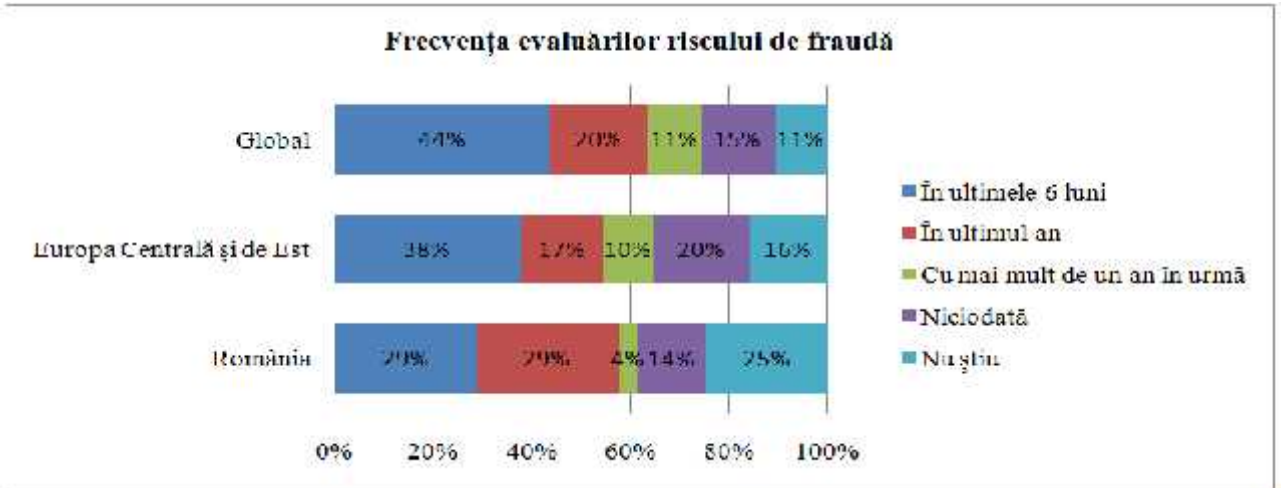
Sursa: prelucrare proprie după "Fraud and Misconduct Survey, KPMG, 2012"

Graficul nr.4 Natura riscului de fraudă în funcție de industrie.

Sursa: prelucrare proprie după "Fraud and Misconduct Survey, KPMG, 2012"

Graficul nr. 5 Frecvența evaluărilor riscului de fraudă

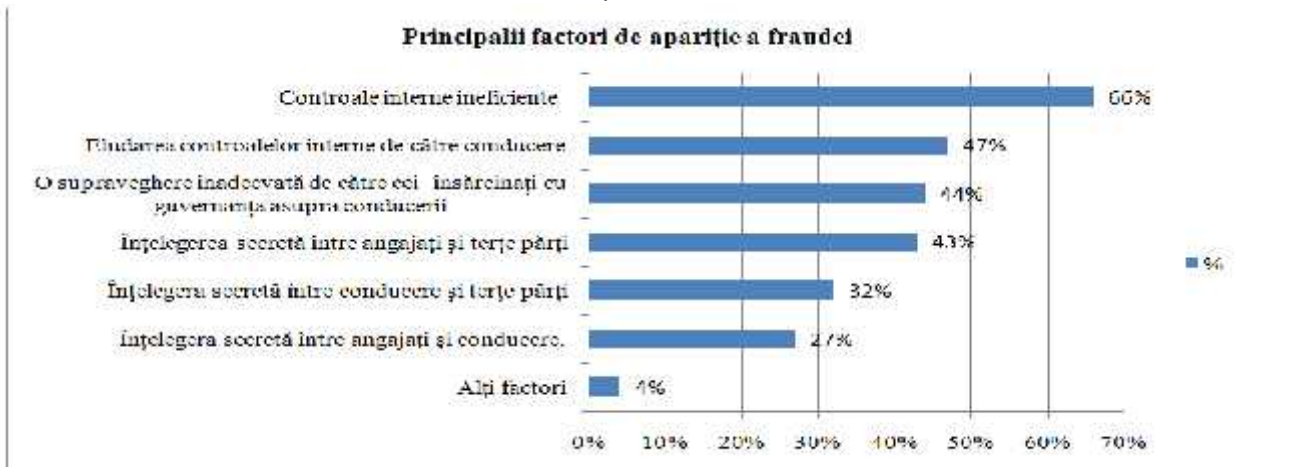
Sursa: prelucrare proprie după "Driving Ethical Growth – new markets, new challenges, 12th Global Fraud Survey, Ernst&Young, 2012" și "12th Global Fraud Survey, The Results for Romania, Ernst&Young, 2012"

Graficul nr.6 Principalele probleme ale corporațiilor atunci când se confruntă cu un caz semnificativ de fraudă .

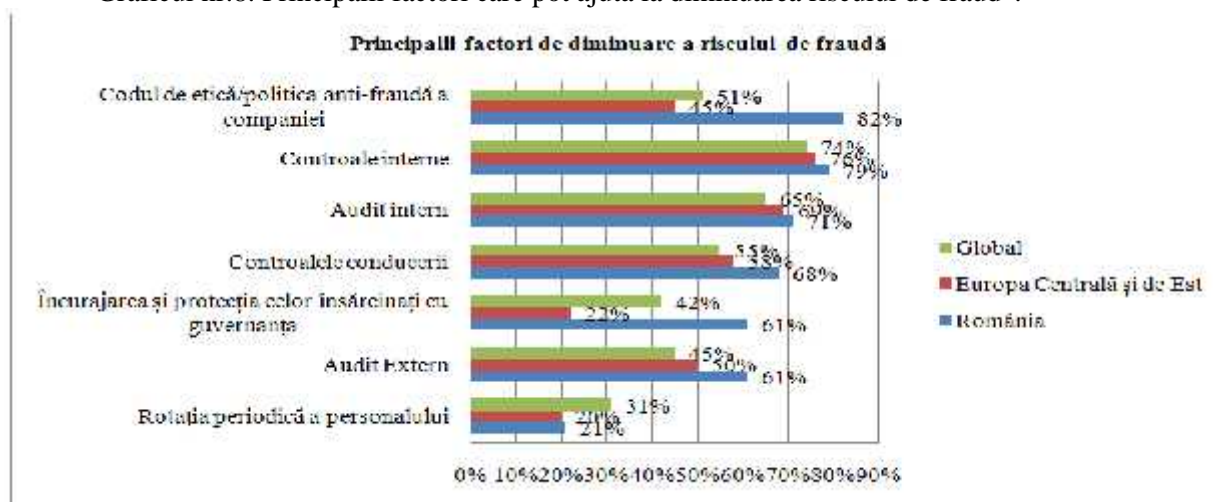
Sursa: prelucrare proprie după "Fraud and Misconduct Survey, KPMG, 2012"

Graficul nr.7 Principalii factori care pot facilita apariția unor situații de fraudă în cadrul entităților.

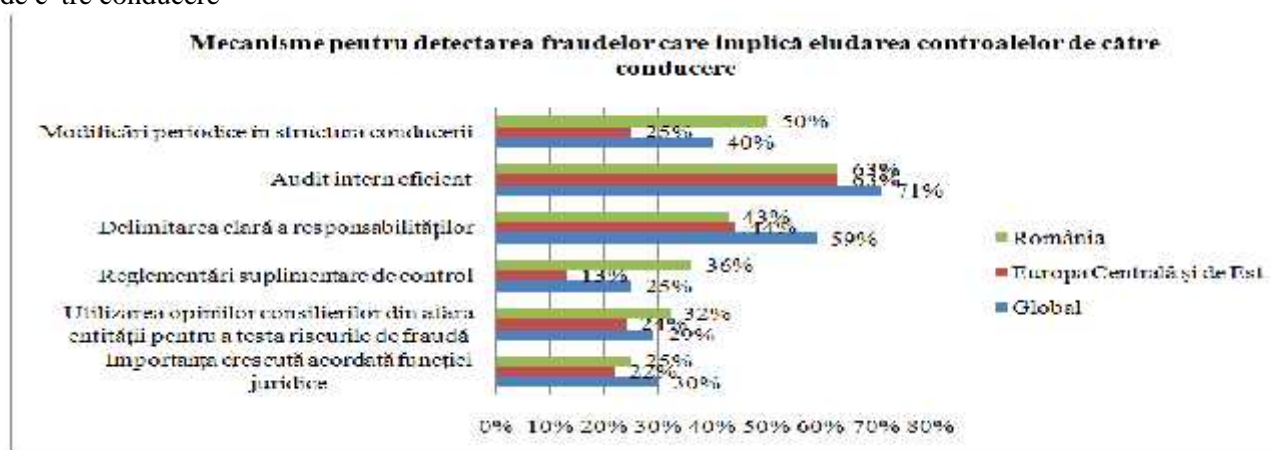
Sursa: prelucrare proprie după "Fraud and Misconduct Survey, KPMG, 2012"

Graficul nr.8. Principalii factori care pot ajuta la diminuarea riscului de fraudă .

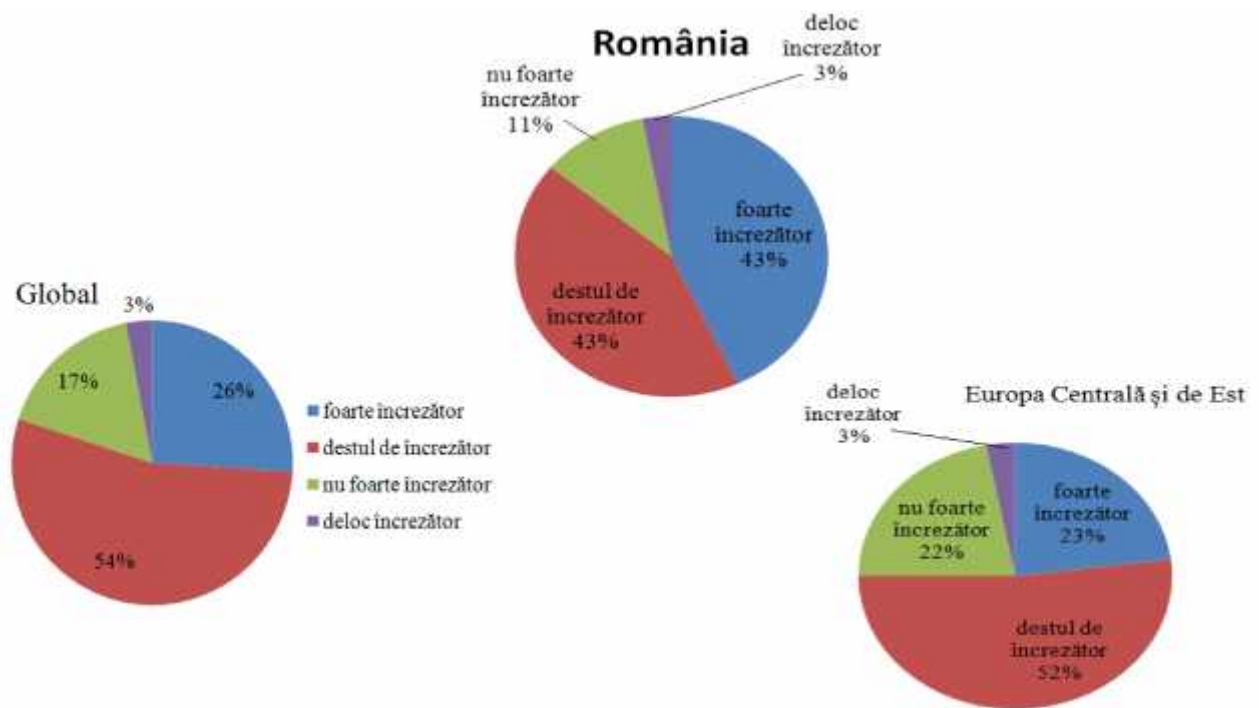
Sursa: prelucrare proprie după Driving Ethical Growth – new markets, new challenges, 12th Global Fraud Survey, Ernst&Young, 2012 și 12th Global Fraud Survey, The Results for Romania, Ernst&Young, 2012.

Graficul nr.9 Mecanismele utilizate în detectarea fraudelor ca urmare a eludării controalelor de către conducere

Sursa: prelucrare proprie după Driving Ethical Growth – new markets, new challenges, 12th Global Fraud Survey, Ernst&Young, 2012 și 12th Global Fraud Survey, The Results for Romania, Ernst&Young, 2012.

Graficul nr. 10 Gradul de încredere al corporațiilor în eficiența auditului intern

Sursa: prelucrare proprie după Driving Ethical Growth – new markets, new challenges, 12th Global Fraud Survey, Ernst&Young, 2012 și 12th Global Fraud Survey, The Results for Romania, Ernst&Young, 2012.